

VÍZKELETI LÁSZLÓ

Zsidó hagyományok a kultúra és az identitás szemszögéből

2014-ben jelent meg Hrbáček-Noszek Magdaléna *Zsidó hagyományok Galántán és környékén* című monográfiája, mely a szerzőnek a zsidó kultúráról és vallásról szóló kiváló, értékes adatokat feldolgozó tudományos dolgozata. Adjunktusi tevékenysége mellett a szerző maga is roppant érzékenységgel figyel oda a körülöttünk élő népek identitására, kultúrájára, hagyományaira, ahogy a nemzetiségi kisebbségekre is. Aki a kötetet végigolvassa, az előtt nemcsak a zsidó hitről rajzolódik ki pontos kép, hanem a zsidóság mindennapjairól, szokásairól, identitásáról, valamint az átélt szörnyűségekről is.

Hrbáček-Noszek Magdaléna 2008 óta a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem oktatója. Ismertek a regionális identitás és a regionális kultúrák tárgykörébe tartozó tanulmányai, 2011-ben jelent meg *A regionális tudat az iskolában* című kötete. Emellett módszertani vizsgálatokkal is foglalkozik.

A könyv Bevezetőjéből rögtön megtudhatjuk, hogy mikorra datálható a zsidóság letelepedése Galántán és környékén, hogy mivel foglalkoztak akkortájt a zsidó. A szerző olyan „erős” fogalmakat jár körbe, mint az „önazonosság” vagy a „sorsválasztás”. Az utóbbin magam is sokat gondolkodtam: vajon lehetséges-e sorsválasztás? E fogalom értelmezésével a kötet végén találkozhatunk.

Hrbáček-Noszek Magdaléna a kötetét hagyományos módszerekkel kezdi, mint ahogy azt a legtöbb szerző teszi egy-egy kultúra feltérképezése előtt – a helyszín leírásával, bemutatásával. Mi teszi ezt a fejezetet mégis különössé? Az, hogy a szerző a rövid helyjellemezés után konkrétan a zsidók életkörülményeit, kultúrájuk sajátosságait, vallásuk Galánta környékéhez köthető kialakulását vázolja fel a diakrónia segítségével. Az Eszterházy-család területein a zsidókat 1526-ban említi először a krónika. A későbbi századokban zsinagógát építettek, majd az oktatásban is kivették a részüket. A szerző nagy odafigyeléssel mutatja be a történelem egyes állomásait. 1938 egy szörnyű dátum a történelemben, amikor kezdetét vette a holokauszt, a munkatáborok gyötrelme. „A soá rengeteg emberéletet követelt. Több adat is áll rendelkezésünkre, miszerint Galántáról és környékéről a koncentrációs táborokban 1400 zsidó személy vesztette életét. Az elhurcoltak mindössze 19%-a tért haza.” Könnyfakasztó történetek ezek, hiteles bizonyítékai annak, ami a valóság volt, amit a zsidók átéltek.

A Tóra 613. törvénye kimondja, hogy „mindennap mindenkinek tanulnia kell”. A kötet második fejezete a zsidó oktatás-nevelés kérdéskörét járja végig, pontos adatokkal szolgál a zsidóság oktatáskultúrájáról. Legfontosabb erényük a bölcsesség és a tudás, amely gazdagabb emberi létezést tesz lehetővé. A szerző pontokban mutat rá a zsidó oktatáskultúra egyik lényeges pontjára, miszerint a nyelv, a kultúra és a vallás szoros egységet alkot. Galántán 1850-ben rabbiképző is nyílt, és a helyi zsinagógában székeltek, majd sorra jöttek létre a térségben zsidó iskolák. Sajnálatos tény viszont, hogy ezek az intézmények az 1944-ben megszűntek.

A monográfia harmadik fejezete kultúrtörténeti adatokat közöl a galántai zsidó közösség tárgyi és szellemi kultúrájából. A szerző végigvezet bennünket a zsidó vallás legfontosabb tanain, szimbólumain. Minden zsidó család elengedhetetlen „házi kelléke” a menóra, ma Izrael nemzeti címere. A fejezet erényét abban látom, hogy a szimbólumok, szokások, szent tárgyak és használatuk nem lexikonszerű bemutatást követ, hanem pontosan leírt, a vallás tanai szerint feldolgozott, empirikus adatokra épül. A zsidó vallás mint a legősibb monoteista vallás alaptéziseit a szerző a magáénak is érzi, és ezért szakmabelinek és laikus olvasónak egyaránt értéket közvetít.

A negyedik fejezetben betekintést nyerünk a zsidó család mindennapjaiba, szokásaikba, a vallásgyakorlásba. Megtudhatjuk, hogy pl. mit használtak a konyhán a főzéshez, mit jelent, ha valami kóser, illetve hogy kell a húst kóserolni. A következő fejezet az előzőre épülve a zsidó ünnepekkel nyit, amit a szerző a zsidó naptár rövid bemutatásával vezet fel. Hass Tibortól származó adatokból megtudhatjuk a shabbat, a purim, a chanukka vagy a pészach legfontosabb szokásait. Ahogy a szerző is írja, „a zsidó vallás egy életforma, a vallási gyakorlat elkíséri az embert a bölcsőtől a koporsóig”. Pontos leírásokat kapunk a zsidó szertartásokról, a gyermek bemutatásáról, esküvőről és a temetésről is. Az elhalálozás utáni teendőkről, a halott tiszteletéről, a gyászév felosztásáról részletekbe menően olvashatunk.

A monográfia utolsó fejezete az empirikus adatok feldolgozásáról, összegzéséről szól. Hrbáček-Noszek Magdaléna kérdőíves felmérése alapján olvashatunk a zsidók identitástudatáról, a hovatartozásról, a haza táj-térségi kötődéséről, kulturális emlékezetéről, illetve arról, hogy mit jelent valakinek az, hogy zsidó. A felmérésből származó adatokból rengeteg értékes információ származik a zsidóság mindennapjairól, ünnepeikről, ételleikről, vallásukról. A történelmi tudatról, a vallásgyakorlatról, a holokauszt borzalmairól interjúk szólnak. Rettenetes áldozatokat kellett meghozniuk azoknak a szülőknek, akiknek más lehetőségük nem volt, csak hogy „titokban” örökítsék át a vallástudatot, a kultúrát –, ahogy arról egy holokauszt túlélő is beszél. A kötetet magyar, szlovák és angol nyelvű összegzés zárja.

Hrbáček-Noszek Magdaléna kötete amellelt, hogy felemelő élményt nyújt a szakmai közönségen kívül a széleskörű olvasónak is, részletekbe menően tárgyalja a zsidó vallás és kultúra legfontosabb mozzanatait. Az empirikus adatok kiértékelésével, az interjúk feldolgozásával, a pontos leírásokkal a kulturológiai kutatások egyik fontos részét képezi. A szerzőnek nagy köszönet jár azért, hogy ezeket az értékeket az olvasó elé nem lexikonszerűen tárja, hanem tudományos módszerek felhasználásával mutatja be.

HRBÁČEK-NOSZEK Magdaléna, *Zsidó hagyományok Galántán és környékén*, AB-ART, Ekecs, 2014.

